

Az egyes nemzetközi szervezetek reagálása a családon belüli erőszakra pandémia idején

I. Bevezető gondolatok

A családon belüli erőszak témája sajnálatos módon sosem veszít aktualitásából. A jelenség büntetőjogi szabályozása során számos álláspont ütközött, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban, röviden: Btk.) 212/A. §-ában szankcionált kapcsolati erőszak tényállása körül heves jogtudományi és jogalkalmazói viták³ zajlottak. Az Európa Tanács nőekkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak elleni küzdelemről és azok megelőzéséről szóló, Strasbourgban, 2011. május 11-én kelt Egyezményének (a továbbiakban, röviden: isztambuli egyezmény⁴) megítélése sem egyöntetű.⁵

A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok élete gazdasági válságok, természeti katasztrófák vagy éppen világjárványok idején még rosszabbra fordul, még nehezebb megbirkózniuk a kihívásokkal. A társadalom sem tud hatékony segítséget nyújtani számukra, hiszen a jobb szociális helyzetben levők is segítségre szorulnak ilyen időszakokban. A családon belüli erőszak a Covid-19⁶ világjárványnak köszönhetően felerősödött.⁷ Az elmúlt egy évben több nemzetközi és regionális szervezet tett közzé felmerésüket, miszerint a nők elleni erőszak minden harmadik (30%) nőt érinti globálisan,⁸ ennek az erőszaknak a nagy

¹ Intézetvezető egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete.

² Egyetemi tanársegéd, doktoranda, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete.

³ Garai Renáta: A kapcsolati erőszak „szövődményei” - egy nóvum hatása és joggyakorlata, PhD értekezés. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2021, 60-61. o. https://ajk.kre.hu/images/doc2021/doktori/Garai_Renata_PhD_disszertacio.pdf (2021. június 01.)

⁴ Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046031c> (2021. június 01.)

⁵ Šimonović, Dubravka: Global and Regional Standards on Violence against Women: The Evolution and Synergy of the CEDAW and Istanbul Conventions, In Human Rights Quarterly 2014/36, Johns Hopkins University Press, pp. 590-606. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/hurq36&div=44&id=&page=> és Plenáris hírlevél - 2020. november 23-26., Brüsszel, Nők elleni erőszak: vita az isztambuli egyezményről <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/agenda/briefing/2020-11-23/12/nok-elleni-eroszak-vita-az-isztambuli-egyezmenyrol> (2021. június 01.)

⁶ A koronavírus-betegség (COVID-19) egy újonnan felfedezett koronavírus által okozott fertőző betegség. https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 A WHO 2020. március 11-én nyilvánította világjárványnak a terjedés riasztó szintje és a rendkívül magas fertőzöttek száma okán. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> (2021. június 01.)

⁷ United Nations, UN (Egyesült Nemzetek Szervezete, ENSZ): A/75/144, 24 July 2020. <https://undocs.org/A/75/144> (2021. június 01.); Domokos Andrea: Az erőszak megnövekedése pandémia idején, In Glossa Iuridica, 2021/8. különszám, 75-85. o. (a továbbiakban: Domokos 2021a.) https://ajk.kre.hu/images/doc2021/pr/Glossa_iuridica_2021_kulonszam.pdf (2021. június 01.)

⁸ European Union Agency for Fundamental Rights, FRA (Európai Unió Alapjogi Ügynöksége): Pandemic underlines why domestic violence requires urgent action, 25 November 2020. <https://fra.europa.eu/en/news/2020/pandemic-underlines-why-domestic-violence-requires-urgent-action> (2021. június 01.); UN Women: The Shadow Pandemic: Violence against women during COVID-19 <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/in-focus-gender-equality-in-covid-19-response/violence-against-women-during-covid-19> (2021. június 01.)

része a párkapcsolati erőszak (*intimate partner violence*). Világszerte a párkapcsolatban élő 15-49 éves nők csaknem egyharmada (27%) számol be arról, hogy intim partnerük által valamilyen fizikai és/vagy szexuális erőszaknak volt kitéve.⁹

II. A családon belüli és a nők elleni erőszak definiálása

A családon belüli erőszak (*domestic violence, domestic abuse*) „minden olyan fizikai, szexuális, pszichológiai vagy gazdasági erőszak, amely a családon vagy a családon belüli egységen belül történik, függetlenül a biológiai vagy jogi családi köteléktől, illetve a volt vagy jelenlegi házastársak vagy élettársak között, függetlenül attól, hogy az elkövetőnek közös lakóhelye van, vagy volt az áldozattal.”¹⁰

A családon belüli erőszak esetében határozott álláspontunk, hogy annak áldozata férfi éppúgy lehet, mint nő.¹¹

Az Országos Kriminológiai Intézet az alábbi fogalmat dolgozta ki *családon belüli erőszak* vonatkozásában: „az együtt élő és egymással fizikai, érzelmi, anyagi, jogi függésben lévő személyek között megvalósuló erőszak, bántalmazás, visszaélés, amely magába foglalja a fizikai, szexuális, érzelmi bántalmazás vagy elhanyagolás valamennyi formáját.”¹²

Az Országos Gyermekeségügyi Intézet (a továbbiakban, röviden: OGYEI) gondozásában kiadott 1. módszertani levél *családon belüli erőszak*nak tekinti, „ha valaki a hozzátartozója biztonságát, testi-lelki épségét veszélyezteteti vagy károsítja, önrendelkezésében vagy szexuális önrendelkezésében korlátozza, testi erőszakot követ el vagy annak elkövetésével fenyeget, illetve e személy tulajdonságait szándékosan tönkreteszi, s ezzel elviselhetetlenné teszi az áldozat számára az együttélést.”¹³

Az intim partner (volt partner) elleni erőszak „a nőkkel szembeni fizikai, szexuális, pszichológiai vagy gazdasági erőszak minden olyan cselekménye, amely korábbi vagy jelenlegi házastársak vagy élettársak között történik, függetlenül attól, hogy az elkövető az áldozattal azonos tartózkodási hellyel rendelkezik vagy sem.”¹⁴

A nők elleni erőszak kifejezést felváltva használják az egyes nemzetközi szervezetek a nemi alapú erőszak kifejezésével.¹⁵ A nők elleni erőszak fogalma kiterjed az összes olyan nemi alapon elkövetett erőszakos cselekedetre, ami a nőknek testi, szexuális vagy lelki

⁹ World Health Organization, WHO (Egészségügyi Világszervezet): Violence against women, 9 March 2021. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> (2021. június 01.)

¹⁰ Iztambuli egyezmény 3. cikk b) bekezdés.

¹¹ Lásd még erről részletesebben például: Varga Szabolcs – Bálint Ágnes Diána: Családon belüli erőszak – amikor a férfi az áldozat, In *Belügyi Szemle*, 2020/4. szám, 9-51. o. <https://ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/article/view/3372/3761> (2021. június 02.) vagy Tamási Erzsébet: A családon belüli erőszak férfi szereplői, PhD értekezés. Miskolci Egyetem. Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Állam és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2007, 1-285. o. <http://midra.uni-miskolc.hu/document/5512/828.pdf> (2021. június 02.) Csányi Gergely – Dés Fanni: A kármentesítés képzése nemi alapú erőszak tematikájú kvantitatív adatfelvételekkel, In *Statisztikai Szemle*, 2020/1. szám, 34-61. o. http://real.mtak.hu/105635/1/2020_01_034.pdf (2021. július 01.)

¹² Virág György: Családon belüli erőszakról, In *Belügyi Szemle*, 2005/9. szám, 3-22. o.

¹³ Herczog Mária – Kovács Zsuzsanna: A gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzése, felismerése és kezelése. OGYEI, Budapest, 6. o. <http://www.ogyei.hu/upload/files/A%20gyermekbantalmazas.pdf> (2021. július 01.)

¹⁴ European Institute for Gender Equality, EIGE (Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete): Gender Equality Index 2017. <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2017-violence-against-women> (2021. július 03.)

¹⁵ European Institute for Gender Equality: Gender-based violence, The Covid-19 pandemic and intimate partner violence against women in the EU. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021, p. 4. <https://eige.europa.eu/publications/covid-19-pandemic-and-intimate-partner-violence-against-women-eu> (2021. július 11.)

sérülést, illetve szenvedést okoz, vagy okozhat. A nők elleni erőszak magában foglalja az ilyen cselekedetekkel való fenyegetést, a kényszer alkalmazását és a személyes szabadságtól való önkényes megfosztást is mind a köz- mind a magánéletben.¹⁶ A meghatározás vonatkozik egyebek között a családban és az otthoni környezetben történő erőszakra, ideértve a fizikai és mentális agressziót, az érzelmi és pszichológiai bántalmazást, a házastárs, állandó vagy alkalmi partner, illetve lakótárs által elkövetett szexuális visszaélést és a nemi erőszakot, az incestust, a „becsületgyilkosságot”¹⁷, a női nemi szerv megcsonkítását¹⁸, és más, a nőket veszélyeztető egyéb bűncselekményeket, mint például a korai és kényszerházasságokat.¹⁹

III. A nők elleni családon belüli erőszak mint emberi jogsértés²⁰ és a Covid-19 világjárvány kapcsolata

A nők elleni erőszak, amely a nőket aránytalanul nagyobb mértékben érintő bűncselekményeket foglalja magában – például a szexuális bántalmazást, a nemi erőszakot és a családon belüli erőszakot – az emberi méltóság, az egyenlőség és az igazságszolgáltatáshoz való jog tekintetében a nők alapvető jogait sérti meg.²¹ Az emberi méltósághoz való jog²²

¹⁶ Domokos Andrea (szerk.): A családon belüli erőszak büntetőjogi és társadalmi megítélése, 11. o. In Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XVI. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2017, 7-146. o. http://www.kre.hu/ajk/images/doc3/A_csaladon_beluli_eroszak_buntetojogi_es_tarsadalmi_megitelese.pdf (2021. június 01.)

¹⁷ Nők, lánygyermek meggyilkolása a báty vagy az apa által, amiatt, hogy „szégyent hozott” a családra. Például ok lehet a becsületgyilkosságra a házasságon kívüli szex. Krantz, Gunilla – Garcia-Moreno, Claudia: Violence against women, In Journal of Epidemiology and Community Health, 2005, Vol. 59. No. 10., pp. 818-821. <https://jech.bmj.com/content/59/10/818> (2021. június 01.) Bildt, Anna Maria Corazza – Gáll-Pelcz, Ildikó – Le Grip, Constance – Matera, Barbara: Véleménytervezet, 1 b bekezdés. Európai Parlament, Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottság, 2014/2216(INI), 18. o. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/femm/am/1043/1043482/1043482hu.pdf (2021. június 05.)

¹⁸ A női nemiszervek megcsonkítása minden olyan eljárást magában foglal, amely során egészségügyi indok nélkül részlegesen vagy teljesen eltávolítják a külső női nemi szerveket, vagy egyéb sérülést okoznak ezeken. A beavatkozást általában szakszerűtlen körülmények között, altatás és érzéstelenítés nélkül végzik, legtöbbször a lányok 5 és 15 éves kora között. <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20200206STO72031/a-noi-nemi-szervek-megcsonkítása-az-egyik-legsúlyosabb-emberi-jogi-sertes> (2021. július 05.)

¹⁹ Az Európai Parlament 2018. július 4-i állásfoglalása: A korai és a kényszerházasságok elleni uniós külügyi stratégia felé – következő lépések (2017/2275(INI)) (2020/C 118/07) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018IP0292&from=HU> (2021. július 06.); Kézikönyv parlamenti képviselőknek Parlamentek összefogása a nők ellen a családon belül elkövetett erőszak felszámolásáért, A Nők és a Férfiak Esélyegyenlőségével foglalkozó Bizottság Titkársága Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése https://www.coe.int/t/pace/campaign/stopviolence/Source/handbook_hu.pdf (2021. június 06.)

²⁰ Az abúzus okait a pszichológia tudományterületén is keresik a szakemberek. Vö. pl. Visontai-Szabó Katalin: A családon belüli erőszak pszichológiai jellemzői. In Hegedűs Andrea (szerk.): A gyermekek jogaival kapcsolatos ismeretek bővítése és készségek fejlesztése a gyermekek védelme érdekében (E-handbook). Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2018, 316-350. o.; Visontai-Szabó Katalin: A családon belüli erőszak pszichológiai és jogi vonatkozásai. IDEA Project, 2018. <https://ideachildrights.ucc.ie/resources/11.pdf> (2021. június 07.)

Dokkedahl, Sarah – Kok, Robin Niels – Murphy, Siobhan – Kristensen, Trine Rønne – Bech-Hansen, Ditte – Elklit, Ask: The psychological subtype of intimate partner violence and its effect on mental health: protocol for a systematic review and meta-analysis, In Systematic Reviews 8, Article number: 198, 2019. <https://systematicreviewsjournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13643-019-1118-1> (2021. július 16.)

²¹ FRA: Nőkkel szembeni erőszak: az Unió egészére kiterjedő felmérés – Az eredmények áttekintése, 2014, 7. o. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_hu.pdf (2021. június 01.)

²² „Az emberi méltósághoz való jog nem pusztán erkölcsi értékdeklaráció. Az, hogy az emberi méltóság a jog előtt és felett létező érték, amely a maga teljességében a jog számára hozzáférhetetlen, nem zárja ki azt, hogy ezt az értéket a jogok forrásának tekintjük – mint a természetjogot követve számos nemzetközi egyezmény és

magába foglalja az egyén testi-lelki integritását, a szellemi-erkölcsi személyiség identitását, az emberek alapvető jogegyenlőségét és a megélhetéshez szükséges létminimumát.²³

Az ENSZ Női Tagozata (United Nations, „UN” Women)²⁴ felhívta a figyelmet arra, hogy az Ebola-járvány alatt is súlyosbodott a nők és gyermekek elleni erőszak: nőtt az emberkereskedelem, a gyermekházasságok, a szexuális kizsákmányolások és a szexuális abúzusok száma.²⁵ A nők elleni családon belüli erőszak esetében olyan globális problémáról van szó, amit több nemzetközi konferencián és nemzetközi dokumentumban is elemeztek és deklaráltak (például: ENSZ Emberi Jogi Világkonferencia, Bécs, 1993; az ENSZ Közgyűlésének nyilatkozata a nőkkel szembeni erőszak felszámolásáról, 1993. december 20.; az ENSZ IV. Nőkonferenciája, Peking, 1995). Az erőfeszítések egyik eredménye, hogy a nőkkel szembeni erőszakkal, ennek okaival és következményeivel foglalkozó ENSZ különmegbízottat (*Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*²⁶) neveztek ki.²⁷ A korábbi különmegbízott (2003-2009), Yakin Ertürk²⁸ álláspontja szerint a felszámolására tett évtizedes erőfeszítések ellenére a nőkkel szembeni erőszak továbbra is „*talán a legelterjedtebb emberijog-sértés*”.²⁹

A jelenlegi különmegbízott Dubravka Šimonovic nevéhez köthető többek között a bevezetőben már hivatkozott ENSZ jelentés is, amelyet a nők elleni családon belüli erőszak és a Covid-19 világjárvány kapcsolatáról készült.³⁰ Šimonovic jelentésében rávilágít arra a tényre, hogy a Covid-19 világjárvány fokozta és növelte az emberi jogsértésként értékelhető nők elleni családon belüli erőszakot, valamint felhívta a figyelmet arra is, hogy sok államban a Covid-19 világjárvány előtt is súlyos probléma volt a nők elleni családon belüli erőszak, azonban bizonyos államok nem fordítottak megfelelő figyelmet erre a tényre, így e jelentés egyben egy kampány, kezdeményezés is: „béke az otthonban” a Covid-19 pandémia alatt és azon túl („*peace in the home*” *during the Covid-19 pandemic and beyond*) címmel.³¹ Šimonovic a jelentésben kifejtette azt is, hogy a Covid-19 világjárvány okán bevezetett korlátozások, különösen a kijárási tilalmak az államok részéről nem voltak megfelelőek azért sem, mert nem voltak tekintettel a családon belüli erőszak áldozataira.³²

alkotmány teszi –, vagy hogy a jog a méltóság tiszteletben tartását és védelmét előírja, avagy egyes aspektusait valóságos joggá formálja.” Dr. Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos véleménye, 23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990/88, 103. <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/179297164CE96B8DC1258382003C36D7?OpenDocument> (2021. június 01.)

²³ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) Preambulum: Valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság. II. cikk: Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg. Az Európai Unió Alapjogi Chartája az 1. cikkében deklarálja az emberi méltósághoz való jogot, valamint a 21. cikkében a megkülönböztetés, ezen belül a nem alapján történő megkülönböztetés tilalmát, a 23. cikkében a nők és férfiak közötti egyenlőségét. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN> (2021. június 07.)

²⁴ <https://www.unwomen.org/en>

²⁵ UN Women: COVID-19 and ending violence against women. www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls (2021. augusztus 10.)

²⁶ UN Human Rights: Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences <https://www.ohchr.org/en/issues/women/srwomen/pages/srwomenindex.aspx> (2021. július 06.)

²⁷ Coomaraswamy, Radhika: Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Radhika Coomaraswamy, in accordance with Commission on Human Rights resolution 1994/45. E/CN.4/1996/53/Add.1 <https://digitallibrary.un.org/record/228137> (2021. július 06.)

²⁸ Prof. Yakin Ertürk, former Special Rapporteur on Violence against Women (2003-2009) <https://www.ohchr.org/en/issues/women/srwomen/pages/yakinerturk.aspx> (2021. július 06.)

²⁹ Ertürk, Yakin: The due diligence standard as a tool for the elimination of violence against women, UN Report, E/CN.4/2006/61. <https://digitallibrary.un.org/record/565946> (2021. július 06.)

³⁰ UN: A/75/144, 24 July 2020. <https://undocs.org/A/75/144> (2021. július 06.)

³¹ A/75/144, 3.

³² A/75/144, 4.

Az Európa Tanács is hosszú évekig dolgozott a probléma különböző emberi jogi aspektusain. Az Európa Tanács Miniszterek Bizottsága először 1985-ben fogadott el ajánlást [R (85) 4.³³] a családon belüli erőszak tárgyában, majd 2002. április 30-án újabb ajánlást fogadott el [Rec(2002)5³⁴] a nők elleni erőszakkal szembeni fellépésről, amely keretet biztosított a kérdés átfogó megközelítésére. A nők elleni erőszak sérti és csorbítja az emberi jogok és alapvető szabadságok érvényesülését, de emellett a béke és egyenlőség érvényesülését is akadályozza, amely az európai demokrácia és biztonság veszélyforrása.³⁵

A családon belüli erőszaknak az elmúlt évtizedekben átfogó nemzetközi és európai uniós védelmi hálózata alakult ki [Vö. ENSZ tevékenysége, Lanzarote-i Egyezmény, Az Európai Parlament és a Tanács 2011/99/EU irányelve (2011. december 13.) az Európai Védelmi Határozatról, Az Isztambuli Egyezmény – 2011]. E hálózattal igyekszik a nemzetközi közösség egyrészt felszámolni, másrészt megelőzni a családon belüli erőszakot, különösen a nők elleni erőszakot. A Covid-19 világjárvány alatt nemcsak az otthonokban nőtt a nőkkel szembeni erőszak, hanem sok esetben a munkahelyek sem jelentettek biztonságot a nők számára.³⁶

Az Európai Parlament 2020-2021. évi álláspontja a Covid-19 világjárvány és a nők elleni családon belüli erőszakról: a pandémia felerősítette a nők elleni jelenlegi nemi alapú erőszakot, megerősítve azokat a régóta ismeretes kutatási eredményeket, amelyek szerint a családon belüli erőszak kockázata válság idején általában nő.³⁷ Az államok kijárási korlátozásokat vezettek be, hogy az emberek otthonuk biztonságában maradjanak. Az otthon azonban nem bizonyult biztonságosnak mindenki számára, és a kijárási korlátozások kimutatható szerepet játszottak a családon belüli erőszakról szóló jelentések számának jelentős növekedésében.³⁸

IV. Az egyes nemzetközi szervezetek reagálása

Az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organisation: „WHO”) szerint a Covid-19 világjárvány számos negatív hatást hozott el az emberek életében: szorongást, depressziót, túlzott alkoholfogyasztást és a családon belüli erőszak megnövekedését.³⁹ Hans Henri P. Kluge, a WHO európai regionális igazgatója a kormányok számára üzenete, hogy

³³ R (85) 4. a családon belüli erőszakról <https://kuria-birosag.hu/hu/etmb/r-85-4-csaladon-beluli-eroszakrol> (2021. július 08.)

³⁴ A Miniszteri Bizottság Rec(2002)5 számú Ajánlása a tagállamok számára a nők erőszakkal szembeni védelméről http://www.europatanacs.hu/pdf/COE_CM_Rec__2002__5.pdf (2021. június 08.)

³⁵ Domokos 2017: 36-37. o.

³⁶ ILO: Gender relevance of the 19th ICLS statistical standards, October 2020. https://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_757969.pdf (2021. július 11.) OECD – ITF: Gender Equality, the Pandemic and a Transport Rethink, 8 March 2021. <https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/gender-equality-covid-19.pdf> (2021. július 12.)

ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Fifth edition Updated estimates and analysis, 30 June 2020. https://www.oitcenterfor.org/sites/default/files/file_publicacion/5th_monitor.pdf (2021. július 13.)

³⁷ Schonard, Martina: A férfiak és nők közötti egyenlőség, 05-2021. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/59/a-ferfiak-es-nok-kozotti-egyenloseg> (2021. június 09.)

³⁸ Domokos Andrea: "Social distancing" - egy másik értelemben. In Homicskó Árpád Olivér – Czibere Károly (szerk.): A szociális szolgáltatások és ellátások biztosíthatósága krízishelyzetekben. Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, 2021, 101. o. https://ajk.kre.hu/images/doc2021/pr/A_szocialis_szolgaltatasok_es_ellatasok_biztosithatosaga_krizishelyzetekben.pdf (2021. június 01.)

³⁹ WHO: The rise and rise of interpersonal violence – an unintended impact of the COVID-19 response on families.

<https://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/pages/news/news/2020/6/the-rise-and-rise-of-interpersonal-violence-an-unintended-impact-of-the-covid-19-response-on-families> (2021. augusztus 10.)

folyamatos megfigyelés és segítségadás szükséges az egészségügyi és szociális szolgáltatások terén. Az állampolgárokat felszólította arra, hogy figyeljenek oda a szomszédjukban, közelükben élőkre, hogy ne lehessenek erőszak áldozatai. Az áldozatok számára is megfogalmazott egy fontos üzenetet: az áldozat sohasem hibás azért, mert erőszakot alkalmaznak vele szemben. Egyúttal felhívta az áldozatokat, hogy keressék azok társaságát, akik segítséget adhatnak nekik.⁴⁰

A nők elleni erőszak megszüntetésének világnapja november 25-e.⁴¹ 2020. november 25-én a Régiók Európai Bizottsága azt a felhívást tette közzé, hogy fogadjanak el uniós szintű jogalkotási intézkedéseket a nők és lányok elleni erőszak leküzdésére.⁴² Anne Karjalainen az RB SEDEC szakbizottságának november 25-i ülésén hangsúlyozta, hogy a pandémia alatt a nők elleni erőszak, különösen a családon belüli erőszak is fokozódott – néhány országban a segélyvonalakra érkező hívások száma ötszörösére nőtt.⁴³

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának *a családon belüli erőszakról* szóló Ajánlása szerint a család védelme elengedhetetlen.⁴⁴ Egy másik ajánlás megerősíti, hogy a nők elleni erőszak a nemek közti hatalmi viszonyok egyenlőtlenségére vezethető vissza, amely egyben a diszkriminációt is maga után vonja a társadalomban és a családban egyaránt.⁴⁵ Az *erőszak* definícióját tartalmazza ezen ajánlás melléklete: „*E körbe tartozik többek között a fizikai és mentális agresszió, érzelmi és pszichológiai abúzus, a nemi erőszak és szexuális abúzus, a vérfertőzés, a házastársak, rendszeres vagy alkalmi partnerek, illetve élettársak közötti nemi erőszak, a becsület nevében elkövetett bűncselekmények, a nőknél végzett genitális és szexuális mutiláció (csonkítás) és a nőkre sérelmes egyéb tradicionális szokások, mint például a kényszerházasság.*”⁴⁶

Egyes nemzetközi szervezetek, egyezmények a nők elleni erőszak egyedüli létét hangsúlyozzák, azonban hibát vétenek azzal, hogy leszűkítik a családon belüli erőszak jelenségét a nők körére. A legtöbb esetben valóban a nők és a gyermekek a sértettek, azonban megismételjük álláspontunkat: *férfiak is lehetnek családon belüli erőszak áldozatai*, lásd például a fiúgyermekeket, az idős férfi családtagokat. Az is előfordul, hogy a feleség vagy élettársnő bántalmazza folyamatosan férjét, élettársát. A férfi áldozatok mellé éppúgy segítő szándékkal kell állni, mint a női és gyermek áldozatok mellé. 2021-ben jelent meg egy portugál tudományos szaklapban a megállapítás, amely szerint a pandémia alatti családon belüli erőszak mindkét nemet és valamennyi korosztályt érintette Portugáliában. Az online kérdőívre adott válaszok alapján a bántalmazó 47.3%-ban a partner, illetve expartner, 17.8%-ban szülő, nevelőszülő, 8.9%-ban gyermek, nevelt gyermek, 1.4%-ban testvér, mostohatestvér, 2.7%-ban az áldozattal aktuálisan együtt lakó személy volt. Az áldozatok 21.9%-a nem árulta el, hogy ki bántalmazta. A bántalmazás 13.0%-a lelki, 1.0%-a szexuális, 0.9%-a fizikai volt. A tanulmány kiemeli, hogy a lelki erőszak elszenvedői nagy arányban férfiak voltak, amelyet figyelemreméltónak tartanak a szerzők és további kutatást sürgetnek a férfi áldozatok sebezhetőségének vizsgálata tárgyában. Arra is felhívták a figyelmet, hogy az

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Az ENSZ Közgyűlésének 2000. február 7-i 54/134. számú határozata nyilvánította november 25-ét a nők elleni erőszak felszámolásának világnapjává.

⁴² Az RB és az Európai Bizottság egyesíti erőit a kutatás és az innováció helyi és regionális szintű ösztönzése érdekében <https://cor.europa.eu/hu/news/Pages/COR-EC-boost-research-and-innovation.aspx> (2021. március 05.)

⁴³ Régiók Európai Bizottsága (RB) „Szociálpolitika, oktatás, foglalkoztatás, kutatás és kultúra” (SEDEC) szakbizottsága.

⁴⁴ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (85) 4. számú Ajánlás a családon belüli erőszakról, vö. 36. lj.

⁴⁵ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (2002) 5. számú ajánlása a tagállamok számára a nők erőszakkal szembeni védelméről.

⁴⁶ Miniszteri Bizottság R (2002) 5. számú ajánlásának Melléklete, 1./a.

idős áldozatok közül sokan jeleztek szexuális abúzust.⁴⁷

A WHO igen gyorsan reagált a Covid-19 okozta erőszakos jelenségekre, globális stratégiát dolgozott ki a nők és gyermekek elleni erőszak megelőzésére. A WHO szerint még inkább figyelni kell a nők sérülékenyebb csoportjaira, így a fogyatékossgal élő nőkre is, akik fokozottan ki vannak téve a családon belüli erőszak kockázatának. Számukra még nehezebb a szolgáltatások elérése, az otthoni gondozás biztosítása a Covid-19 alatt. Hasonlóan kiemelt figyelmet kell fordítani a lakóhelyüket elhagyni kényszerült, menekült nőkre, illetve a konfliktusok által sújtott területeken élő nőkre. Ők a rossz szociális, egészségügyi helyzetben még kiszolgáltatottabbak. A WHO javaslata az egészségügyi intézmények számára, hogy tegyék hozzáférhetővé a helyben elérhető szolgáltatásokat, informáljanak lelki segítségadási szolgáltatásokról, az azonnali segítségkérési lehetőségekről és a menhelyekről. Az egészségügyi intézményekben dolgozókkal tudatosítani kell, hogy emelkedik a nőkkel szembeni erőszak. A humanitárius szervezeteknek pedig a Covid-19-re való felkészülés során az erőszakot elszenvető nők és gyermekek segítségét is meg kell szervezniük, valamint össze kell gyűjteniük a nőkkel szemben elkövetett erőszakra vonatkozó adatokat.⁴⁸

Az Európai Parlament Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottsága is foglalkozott Jelentéstervezetében (2020/XXXX(INI)) a Covid-19 alatt megnövekedett családon belüli erőszak kérdésével. A Jelentéstervezet sürgeti a tagállamokat, hogy e témát speciálisan közelítsék meg, amikor a Covid-19 járvány során tesznek intézkedéseket. Fordítsanak különös figyelmet a kijárási korlátozás alóli kivételekre, a menedékhelyekhez vagy a megfelelő kapacitással rendelkező alternatív szálláshelyekhez való biztonságos hozzáférésre. Támogassák a vészhelyzetben a nem kormányzati szervezeteket és a civil társadalmi szervezeteket. A Jelentéstervezet sürgeti a kapcsolati és a nemi alapú erőszakkal kapcsolatos figyelemfelhívó, tájékoztató és érdekérvényesítő kampányok kidolgozását. Legyen lehetőség az új megelőző intézkedések és a rugalmas vészhelyzeti riasztási rendszerek megismerésére. Felhívja a tagállamokat, hogy biztosítsanak hatékony, megfizethető és minőségi orvosi és pszichológiai támogatást a nemi alapú erőszak áldozatai számára, különösen válság idején, amikor az ilyen jellegű támogatás elengedhetetlen.⁴⁹

A Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezet (Organisation for Economic Co-operation and Development: „OECD”) is különböző javaslatokat dolgozott ki a családon belüli erőszak áldozatainak Covid-19 alatti támogatására.⁵⁰ Fontos a családon belüli erőszakra vonatkozó adatok gyűjtése, pontos rögzítése, illetve az is, hogy az OECD tagállamok megosszák egymással információikat. A tagállamok kormányai mind határozottabban és hatékonyabban lépjenek fel a családon belüli erőszakkal szemben, dolgozzanak ki nemzeti stratégiákat, biztosítsanak hozzá anyagi forrásokat, osszák ki a feladatokat és állami szinten a végrehajtásért felelősöket. Tegyék lehetővé, hogy az áldozatok akadály nélkül hozzájuthassanak az igazságszolgáltatási szervekhez. A tagállamok tegyenek meg mindent a

⁴⁷ Gama, Ana – Pedro, Ana Rita – Leote de Carvalho, Maria João – Guerreiro, Ana Esteves – Duarte, Vera – Quintas, Jorge – Matias, Andreia – Keygnaert, Ines – Dias, Sónia: Domestic Violence during the COVID-19 Pandemic in Portugal, In Portuguese Journal of Public Health 2020;38(suppl 1), pp. 32-40. <https://www.karger.com/Article/Pdf/514341>

⁴⁸ WHO: Levels of domestic violence increase as COVID-19 pandemic escalates. <http://www.emro.who.int/violence-injuries-disabilities/violence-news/levels-of-domestic-violence-increase-as-covid-19-pandemic-escalates.html> (2021. március 03.)

⁴⁹ European Parliament, Committee on Women's Rights and Gender Equality: Draft Report on the gender perspective in the COVID-19 crisis and post-crisis period (2020/XXXX(INI)) https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/FEMM/PR/2020/06-25/1206934EN.pdf (2021. augusztus 10.)

⁵⁰ OECD: Women at the core of the fight against COVID-19 crisis. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/women-at-the-core-of-the-fight-against-covid-19-crisis-553a8269> (2020. augusztus 10.)

partnerbántalmazás és családon belüli erőszak társadalmi elfogadottságának visszaszorítására.

V. Összegző gondolatok

A nők elleni (családon belüli) erőszak olyan strukturális és globális jelenség,⁵¹ amely nem ismer társadalmi, gazdasági vagy nemzeti határokat.⁵² A nők elleni családon belüli erőszak sérti az emberi jogokat,⁵³ a nemi alapú megkülönböztetés egyik formája. Jelentős akadályt jelent a nemek közötti egyenlőségben, mely különösen megmutatkozott a Covid-19 világjárvány alatt.⁵⁴ Emellett a WHO közegészségügyi problémának tekinti.⁵⁵ Európában (és szerte a világon) a nőket nap mint nap pszichológiai és fizikai bántalmazás éri, mely különböző formában ölt testet. Az erőszaknak súlyos következményei vannak mind a mentális, mind a testi egészségre nézve.⁵⁶ Az egyes nemzetközi és regionális szervezetek különböző kampányok révén is igyekeznek a védelemre, a megelőzésre felhívni a figyelmet.⁵⁷ A fokozott figyelem ellenére a probléma világszinten és minden (EU tag)államban jelen van.⁵⁸ A pandémia alatt azok a nemzetközi törekvések, amelyek megelőzni kívánják a nők elleni családon belüli erőszakot és ezzel csökkentenék a nők elleni emberi jogsértések számát, kevésbé voltak megvalósíthatóak.⁵⁹

Álláspontunk szerint a folyamatos figyelemfelhívás, az oktatás, a különböző fórumokon tartott előadás-sorozatok hozzájárulnak a társadalom tudásszintjének növekedéséhez, a téves társadalmi beidegződések leépítéséhez. Bizonyos időszakokban nagy szükség van a társadalmi szolidaritásra. A segítő szervezetek kampányaik során azt az üzenetet is át kell, hogy adják a társadalom minden tagja számára, hogy a másik ember tisztelete az elsődleges. A probléma megoldása az áldozatok jogaira vonatkozó uniós és hazai

⁵¹ Social Development Division of the United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP): Policy Paper, April 2021. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/SDD_Policy_Paper_Covid-19-VAW.pdf (2021. július 11.)

⁵² Az Európa Tanács Egyezménye a nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról (Isztambuli Egyezmény): Kérdések és válaszok, 2019, 2. o. <https://rm.coe.int/istanbul-convention-questions-and-answers-hungarian/1680944851> (2021. június 01.)

⁵³ Saltzman, Linda E. – Green, Yvonne T. – Marks, James S. – Thacker, Stephen B.: Violence Against Women as a Public Health Issue Comments from the CDC, p. 325. In Future Directions: A National Perspective, 2000/14, pp. 325-329. <https://www.ajpmonline.org/action/showPdf?pii=S0749-3797%2800%2900241-5> (2021. június 01.)

⁵⁴ „The COVID-19 outbreak has intensified domestic and gender-based violence (GBV) globally.” United Nations Development Programme, UNDP BRIEF GENDER BASED VIOLENCE AND COVID 19, 2020, p. 1. https://www.undp.org/content/dam/undp/library/km-qap/undp-gender-GBV_and_COVID-19.pdf <https://apps.who.int/iris/handle/10665/312261> (2021. július 19.)

⁵⁵ „Violence against women (VAW) is a violation of human rights, is rooted in gender inequality, is a public health problem, and an impediment to sustainable development.” Vö. WHO/RHR/18.19, p. 4. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/312261> (2021. június 04.)

⁵⁶ Vö. 11. lj.

⁵⁷ Pl.: 16 Days of Activism against Gender-Based Violence, 2020 UNiTE Campaign Theme: "Orange the World: Fund, Respond, Prevent, Collect!" <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/take-action/16-days-of-activism> (2021. június 19.)

⁵⁸ „Violence against women violates human rights and is a form of gender-based discrimination. It constitutes a major obstacle to gender equality. Despite increased attention, the problem still affects all levels of society and all Member States.” Vö. Shreeves, Rosamund – Prpic, Martina: Violence against women in the EU, State of play. European Parliamentary Research Service, EPRS, November 2020, p. 2. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659333/EPRS_BRI\(2020\)659333_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659333/EPRS_BRI(2020)659333_EN.pdf) (2021. június 09.)

⁵⁹ Bourgault, Shelby – Peterman, Amber – O'Donnell, Megan: Violence Against Women and Children During COVID-19 - One Year On and 100 Papers In, A Fourth Research Round Up, Center for Global Development, APRIL 12, 2021. <https://www.cgdev.org/publication/violence-against-women-and-children-during-covid-19-one-year-and-100-papers-fourth> (2021. július 19.)

szabályok jobb gyakorlati alkalmazásával kezdődik. A büntetőjogi szabályok üzenete pedig az, hogy a kiszolgáltatott helyzetben levő ember bántalmazása minden esetben súlyos büntetést von maga után. Kiemelten fontosnak tartjuk, hogy a bántalmazottak minden esetben forduljanak segítségéért szakemberekhez, hiszen a nemzetközi és nemzeti kampányok üzenete is ezt erősíti.